

Үш қолысыр

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ӘДЕБИЕТ, МӘДЕНИЕТ ЖӘНЕ ӨНЕР ГАЗЕТІ

Газет 2010 жылдың 19 наурызынан шыға бастады www.ush-konyr.kz №48 (515) 27 қараша 2020 жыл

Батыс Қазақстан облысының орталығы Орал қаласындағы «Полиграфсервис» ЖШС баспаханасына қазақ еліне танымал өлкетанушы публицист Жайсаң Ақбай ақсақалдың «Өлеңде де, өмірде де Жұбан бүгін» атты зерде сүзгісінен өткізіле түзілген естелік еңбегі жарық көрді. 10,5 баспа табақ көлеміндегі көсемсөздік туынды қазақтың біртуар ұлтжанды патриот ақыны Жұбан Молдағалиевтың қасырлық мерейжасына орайластырыла әзірленген. Кітапқа 32 фотосурет енгізілген. Еңбекте дүние мен мансапқа бой алдырмаған, арнамысына дақ түсірмеген Елтуғасының еңселі елі, туған топырағы, өсіп-өнген, жетіліп-толысқан ортасы сипатталып, Ұлт туғасының қоғамы қайраткерлік, әдеби шығармашылық өнерінің қалыптасуы таразыланып, туындыгердің ақын рухымен сырласуы сөтімен өрілген. «Егде жас төріне шыққан шағымда өткен ғұмыр жолыма көз жібере ойлана қарасам, ұлы ұлт туғаларымен жанасуымды, олардың төңірегінде болуымды басты рухани байлығым деп білемін. Сол ұлылардың бірегейі – Жұбан МОЛДАҒАЛИЕВ. Екеуара құдды бір аға-індей жақындастық, сырластық, тұмстық деңгейге лайық қатынаста бола алдық... Осыдан тура 32 жыл бұрын (1988 ж.) Жұбан аға табытының жанында тұрып, Жұбан рухына бас ие, оның қоғамы-әдеби мұрасын насихаттау ісіне, есімің мәңгілеуге шамам келгенше үлес қосамын, қызмет ете тер төгемін деп өз-өзіме іштей ант еткенмін. Осы бағытта бар ақыл-ойымды, күллі күш-жігерімді сарқа жұмсап еңбек етудемін... Ақынның 90 жасын тойлау үстінде Жаратқандан Жұбан сынды нар тұлғалы Азаматтың 100 жасын атап өтуге мұраст беруді тілегенмін. Бұл арманым да орындалды», – деп толғанады Жайықтың Жайсаң ақсақалы. Қалай риза болмасын! Өрісі кен өнеге емес пе?!

АҚЖАРҚЫН АЖАР

Ажар ГАЙСАҚЫЗЫ

Құрметті оқырман! Қоғамдық жұмыстар атқарған ел жақсылары туралы көп жазылып, олардың аттары аталып, әртүрлі атақтарға ие болып жатады. Біз көбіне соларға, биікке қарап, қалам тербейміз де, қатардағы қарапайым еңбек адамдарына бір де бір жылы сөз айтпаймыз. Олардың мерей жастары да аталмай жатады. Мен бүгін сондай қарапайым университет қызметкері Ажар Гайсақызының еңбегі туралы айтуды жөн көрдім. Ажар биыл 83 жасқа толып отыр. Бұрынғы педагогика институты, қазіргі Х.ДОСМУХАМедов атындағы Атырау мемлекеттік университетінде 60 жыл еңбек еткен. Қылышылданған 25 жасында Гурьев педагогика институтының аға лаборанты, әдіскері болып жұмысын бастаған еді. Жоғары білімді наман сол кездегі Гурьев, Маңғыстау, Батыс Қазақстан, Ақтөбе облыстарына педагог кадрларды дайындау жылында жартығасыр жұмыс атқарып, сырттай оқу бөлімі жабылғаннан кейін, университет мұрағатына ауысты. Осы жасқа келгенше Ажар бұрынғы қайрат-жігерінен қайтқан жоқ.

ЖҰБАНТАНУДЫҢ ТАҒЫЛЫМДЫ ПАРАҒЫ

Аталмыш еңбектің бас қаһарманы Жайықтың Жұбаны – елінің еңселі еселей көгері білген тұлға. Күлді Қазақ елі, Ақсайық өңірі Жұбан сынды бірегей ұлымен мақтанады. Қазақ әдебиетінің классигі, қазақ поэзиясының дүлдүйі, нағыз қазақ Жұбан Молдағалиевқа берілген баға да жетерлік, келешек берілер баға да аз болмасы керек. Жұбанды қорғай, білмей, тек оның поэзиялық туындылары арқылы берілген бағаларға да құлақ қоярмыз хақ. Десек те, бір кезде ұлы ақынмен бірге диалдасып, сыйласып, бірге иық-

тасып, сырласып, сөйтіп, бірі-бірі жете тани отырып, алтынның сынығындай поэзиялық дүниелерінің үлкен жүрегімен, биік талғаммен өрілгенін жете сезіне берілген бағалардың құны бәлекету, көңілімізге қондырылу. Дуалы ауыз жерлес ірі тұлғаларымыздың ғаламдарымыздың ақындарымыздың публицист мамандарымыздың Жұбан азамат-ақын туралы тұжырым-пікірлерінің құны мүлдем бәлек, сөздерінің салмағы да басымрақ. Ең бастысы – оқырман қауымға жетінді, иланымды, сенінді. Халық бұндай тұлғалардың сөзіне имандай ұйысы, құлақ түреді, дем қозды. Демек, ондай сөздер бойға сіңімді, ояға қоныды. Тәрбиелік тағлым асылайша өрілсе керек. Осы орайдағы Жұбан сынды арқалы ақын туралы тұжырымдардың бірінде атақты Қадір Мырза Әлі: «Жұбан МОЛДАҒАЛИЕВ – сұмдық ірі тұлға, тау қолара алатын құдірет – күштің иесі. Жұбанғаңның ішкі-сыртқы дүниесі, бұйып он екі мүшесі оның-құнан құрастырылмай, тұтас бір материалдан қашан жасаған монумент іспетті», – деп жазады. Ал осыдан тоғыз жыл бұрын тұсауы кесілген, оқырманға ұсынылған «Жұбан» жинағының, бүгінгі жұртшылыққа ұсынлып отырған «Өлеңде де, өмірде де Жұбан бүгін» еңбегінің тұмсығы – Жайықтың ұлы Жайсаң аға, Жайсаң ағамыз – өз жадын өмір бойы жаттықтыра білген нар тұлға. Натикесі – оқырманға ұсынылған туындылары.

Жайықты 3-бетте

Жайықты 3-бетте

**ЕҢБЕК
ӘРҚАШАН
ЕЛЕУЛІ**

2-бет

**ДАЛА
БЕЙНЕСІ**

5-бет

**АЛТЫҢҒА
БУЫ МЕН УЫ**

аңыз аңыз

6-бет

**МЕН КИМЕГЕН
ҚЫЗЫЛ КӨЙЛЕК...**

7-бет

Жайсаң ағамыз қазіргідей кітап оқуға салғырт қараптын тұста, тіпті поэзиядан алыстаңқырап кеткен кезде, ел махаббатына бөленген ақын рухымен сырласа келе, пәк ақынның өмір бөлестеріне, жан дүниесіне үйіле, құдамы шежіреші-тарихшы ақсақалдың бүгінгі ұрпақ өкілдерімен әңгімелесіп отырғаны іспетті шебер де ұтымды, оқырмандыққа шыншыл ешбір қағазға қарамай-ақ өзіне ынтықта, өліге, өріге өктер жазу стилін таңдай білген. Дәу жәк, бұл – Жайсаң ағамыздың өмірі тәжірбиесі, бүгінгі жас ұрпаққа аталық өнегесі. Түптің – еңбектегінің де, еңсегенінің де жан дүниесін дір өткізер танымдық тағылымды тұндырманы дүниеге келуі. «Мен – қазақпын, биіліп, ерлікті ұлмына деп кеуде тойтыра, еркін көсілетін дала перенеті туралы жазылған «Өлеңде де, өмірде де Жұбан бүгін» тұндырманы әрбір тарауы ақын өмірінің әр тұсынан сыр шерттей.

Батыс Қазақстан аймағының құрметті азаматы, елге тарихының таралышысы, еңбек авторы Жайсаң Досбалатуы қаламын қала алу сәтіндегі «Біссир-лассын: «Жұбан ақын туралы өзім білетін жайттарды,

ЖҰБАНТАНУДЫҢ ТАҒЫЛЫМДЫ ПАРАҒЫ

атқарылған істерді, диаларуы сәтіндегі әңгімеге арқау болған диалог үзіндерін, замандас, әріптес, жерлес, бауырлас жақын-жуықтарының естелік ойлары, пікір-түйіндерін шашылп қалмасын, шашу шықпасын, көзқорған үлкендерімен бірге кетпесін, дуалы ауыз ақынның алтын кеудесінен шыққан ой үзіндері кейінгі ойлы ұрпақ тәрбиесіне жарасым деп қолға қалам алдым. Қағаз бетіне түсудің. Заманау, қоғам сан қатарлы құбылыстарға, ақын өмір сүрген, қызмет еткен, оны қоршаған ортаға берілген баға-бағалауларды да өз ой елегімінен өткізе, өзіндік көзқарас-тұжырымды жүйедедім. Ақын туралы сан тараулы толғанымды жүйелеуде оның туындыларына нереңірек үкілеуе тырысып, өлең жолдарындағы заманауи арнайы, сол кездегі үстем идеологияға, галтық антогонизмге ыңғайланған жақтарына, қазіргі қалыптасу үстіндегі қоғамдық көзқарастарға сәйкеспейтін тұстарын өзімше өз көзқарас түсінік-түйіндеріме ыңғайлағымды, тарих қатарындағы ірілерді ашпай айтқандық оқырманның есіне саларым. Бұл жөнінде

өз жауапкершілігіңді сезінімің», деп тұжырады. Бұл айтылғандардан еңбектің құрлымыдық жүйесі, жазылу мәнері, нақшым қалай өрілгенін байқау қиын емес.

Ал аталымш еңбек бөлімдерінде шертілер сыр үзіндері сан алуан. Жұбан өмірінің қиы қалтарыстарын жақсы білетін Жайсаң ағамыз: «Бала кезінен бастап-ақ ол байқасыз, бейне бір көсем, лидер болуға жаратылғандай көрінетін. Оның сүйегіне ана сүтімен өнген салмақтылығы, сабырлы қалпы, ұлағаттылығы, нәтижеде тұраулы тұлаға айналды. Қоғамдық салада болсын, күнделікті тұрмыста болсын атқарылатын істе қара қылды қақ жарып, адамгершілік қағидаларын құран аяттарындай ұстанды. Қиын-қиымда шақта басқалар «Жұбан қайгер екен, не айтар екен» деп күетіп, Жұбан өзіне адамды тартып, өзіне сендіріп, істерінің кірауісіз тазалығына иландыра білетін қасиеттерінен ерекшеленді. Ол тек бініктен, тек ілгеріден көрінді», деп сипаттады.

Ақынның сөз қолдану шеберлігін Жайсаң аға: «Жұбан сөздері қиюман қыл өйтегін мығыз болып,

мағынаға малынып келеді. Өлең жолдарында басы артық сөздер жоқ, ой жұмырланып, санаға тез енеді. Әр сөзін абайлап, әр ойын оқшып, ұтымды пайдаланды», – деп өрнектенеді. Автор: «Жұбан сөздерінің қуаты күшті. Сөз кестесі, айбыны Құрманғазының төкпе күйлері «Адай» мен «Сармақас» тәрізді сезімді тербеп жібереді, үндісіз тәрбиеленеді, бойды бақытқады, қанды бекітеді, жаңды серпілтеді, арманды шалқытады. Даламың азынанаған желіне ұқсас жолындағыларды шалқыта еседі. Жұбан сөздерінің қуаты жас буынды, өсер ұрпақты тек алға, өңсегі, айбынды болуға бағыттап, болашақ үшін қазақ халқының намысын қорғауға шақырады», – деп тербей келе, – «Жұбанның күшілігі – оның өзіне-өзі не болғандығы. Ол өзінің принципшілдігінен бөделін мықтады. Рағи мен компас жоқ көнедей жер қалай соқса солай бағытын өзгертуден бойын аулақ ұстады, қиын-қиымдан беттескенде жабыққанын білдірмей, тарыққан кезінде тез ұмтылау тырысып, оған сабақ алып, тағармандық қиындықтан шығар есігін таба білді», – деп жазды.

Қысқасы, бұған дейін де «Қазақтар», «Сырым батыр Датулы», «Жөңгір хан», «Жаншар», «Б.Қаратаев», «Жұбан» секілді танымдық-публицистикалық, ғылыми нәрі жоа дүниелерді сан тарау қиындыстарынан, шөп арасынан иен іздегендей табанды мақдатымымен өрілетін ізденістерімен ұрпақ санасым толыстырар, ел тарихын толықтырар еңбектерді бере білген Жайсаң Досбалатуының өз кезегінде Қазақтың Жұбанына қатысты ұсынған еңбектері – танымдық, тағылымдық, тәрбиелік мағынасы ерекше туындылар, жұбантану ғылымына қатысты педагогика, тарих саласы бойынша зерттеу деңгейіне көтерілген еңбектер. Еңбекті жұбантану саласындағы қарарайын халыққа біртүрлі жақын іргелі де мәдени өрі ғылыми тәжірбие нәтижесіндегі табыс тұрғысында қабылдаған жөн (Мақалалар Рафхат Халеловтың фотолары пайдаланылды).

Абат ҚИДЫРШАЕВ,
Батыс Қазақстан облысы бойынша
«Үш қатар» газетінің
меншікті тілшісі,
Ораза қаласы.